

NIEUWE EN ZEER ZELDZAME NEDERLANDSE LEPIOTA-SOORTEN (V)

P.H. Kelderman, Herkenbroekerweg 23, 6301 EG Valkenburg

Lepiota parvannulata, a species new for the mycoflora of the Netherlands, and the rare *Leucoagaricus pulverulentus* are described. The former belongs to section *Ovisporae* and is characterized by a lanate-felty cap, ochraceous at centre to white at margin, a fragile white annulus, small, non-dextrinoid spores and the absence of cheilo- and pleurocystidia; the covering of the pileus is made up of long $\pm$ fusiform elements; clamp-connections are present in all tissues. *Leucoagaricus pulverulentus* resembles *Cystolepiota hetieri* and young specimens of *C. luteicystidiata* macroscopically, but differs in the cylindrical to subcylindrical elements on the pileus and the absence of cystidia and clamp-connections.

In afwijking van vorige artikelen over zeldzame *Lepiota*-soorten waarin voornamelijk oudere vondsten van de mijnsteenstorten werden beschreven, nu aandacht voor meer recentere vondsten. Eén hiervan staat niet in de Standaardlijst (Arnolds, 1984), inmiddels wel in de tweede toevoeging aan de standaardlijst (Arnolds, 1990), de andere is niet nieuw, doch wel uiterst zeldzaam.

Lepiota parvannulata (Lasch) Gillet

Men zou op een warme, zonnige dag met een temperatuur boven de 25°C normaal gesproken niet veel verwachten, maar toch. Uit eerder opgedane ervaring weet ik ondertussen dat bosranden vaak plaatsen zijn, waar altijd wel wat te vinden is, en zeker wel *Lepiota*'s, ook al is het droog. Het zijn plaatsen waar de akkerbouwer de steeds opdringende vegetatie af en toe terughakt. In deze strook hoopt het gehakte hout zich op en dat wordt uiteindelijk omgevormd tot een dikke laag humus waar zon en wind weinig vat op hebben. Door het instuiven van gronddeeltjes van de akkers zijn deze plaatsen vaak stikstofrijk, wat zich manifesteert door overdadige brandnetelgroei. Het is dan ook geen pretje hiertussen te snuffelen, maar voor diegenen die geïnteresseerd zijn in *Lepiota*'s levert het vaak wat op.

Een klein witachtig paddestoeltje steekt in een dergelijk milieu duidelijk af. Daar de witte *Sericeomyces*-soorten in 1989 niet bepaald zeldzaam waren, ging de eerste gedachte in deze richting. Maar dit paddestoeltje miste volkomen de typisch zijdeachtige glans op de hoed, die zo kenmerkend is voor deze groep.

Het eerste wat bij microscopisch onderzoek opviel was, dat er rijkelijk gespen aanwezig waren, hetgeen *Sericeomyces* uitsluit. Een *Lepiota* dus, en gezien de sporen en de hoedbekleding thuishorend in de sectie *Ovisporae*.

Met Moser (1983) determinerend komt met snel tot *L. parvannulata* (Lasch) Gillet; met de 'monografische sleutel' van Bon (1981) stuit men al in de hoofdtabel op problemen, omdat de sporen noch dextrinoid, noch tweekernig waren. Een foutje van Bon, omdat in de beschrijving bij de soort staat dat de sporen éénkernig zijn. Dit klopt met de sporen van het Nederlandse materiaal. Ook lijkt ons zwammetje op de afbeelding bij Cetto (1979).

Beschrijving (fig. 2):

Hoedje tot 9 mm, convex met zeer zwakke umbo, uniform bekleed met fijn wollig-viltige vezeltjes, met enkele getande velumresten aan de rand, in het centrum iets rossig-oker, naar de rand tot beige-roomkleurig tot vrijwel wit. Lamellen vrij, dicht opeen staand, met een hele lamel op drie korte, zwak buigig, wit-roomkleurig. Steel 18 x 1,5 mm, cilindrisch, niet knolvormig verdikt aan de basis, hol wordend, aan de top fijn vezelig en iets glanzend, met fragiel, wit, membranair, gelaarsd ringetje, en onder deze zône bekleed met zeer fijne lichtere vezeltjes op wittig roomkleurig getinte ondergrond die vanaf de basis iets gelig verkleurt. Vlees wit. Geur afwezig tot zwak zoetig.

Sporen klein, 3,5-4,5 x 2,2-2,7 μm , gemiddelde lengte-breedteverhouding 1,7, niet dextrinoid, niet amyloid en niet metachromatisch. Basidiën 4-sporig, 14-19 x 5-6,5 μm . Cheilo- en pleurocystiden niet gevonden. Hoedbekleding bestaande uit langgerekte, vaak grillig gevormde hyfen, langgerekte spoelvormig, met wat knotsvormige of versmalde top, soms met septum en soms daar ingesnoerd, 170-280 x 9-11,5(-13) μm , alleen met basale gesp. Gespen aanwezig in alle weefsels.

Vindplaats:

Valkenburg, Schaelsbergerbos, 21-9-1989 (herbarium P.H. Kelderman nr. 1759). Tussen Brandnetel (*Urtica dioica*) onder Es (*Fraxinus excelsior*), Hazelaar (*Corylus avellana*) en Zomereik (*Quercus robur*) op humusrijke bodem op löss met pH 5,5.

Leucoagaricus pulverulentus (Huijsm.) M. Bon

Zoals in de inleiding reeds gezegd, is deze soort niet nieuw voor Nederland en al enkele malen aangetroffen. Maar enige aandacht is mijns inziens wel op zijn plaats. Ten eerste omdat de beschrijving van Huijsman alweer enkele decennia geleden gepubliceerd is (Huijsman, 1960) en omdat niet iedereen over deze uitvoerige beschrijving beschikt. Ten tweede omdat in het veld verwisseling met *Cystolepiota hetieri* en *C. luteicystidiata* heel goed mogelijk is. Als mijn verzameldoosje die dag niet zo leeg geweest was, was het paddestoeltje blijven staan en alleen als *C. hetieri* in het notitieboekje terecht gekomen.

De gelijkenis is frappant: alle drie bezitten in jonge toestand een witte korrelig-vlokkige bekleding van hoed en steel. Bij *L. pulverulentus* en bij *C. hetieri* verkleurt die bekleding bij aanraken en/of beschadigen tot bruinrood-roze of oranje-rood (het meest intensief bij *C. hetieri*). Deze verkleuring treedt niet op bij *C. luteicystidiata*; deze wordt vuilgrijs tot grijsbruinachtig, zelden met iets purper.

Cystolepiota hetieri schijnt in Zuid Limburg een vrij algemene soort te zijn en wordt niet altijd microscopisch nagedetermineerd.

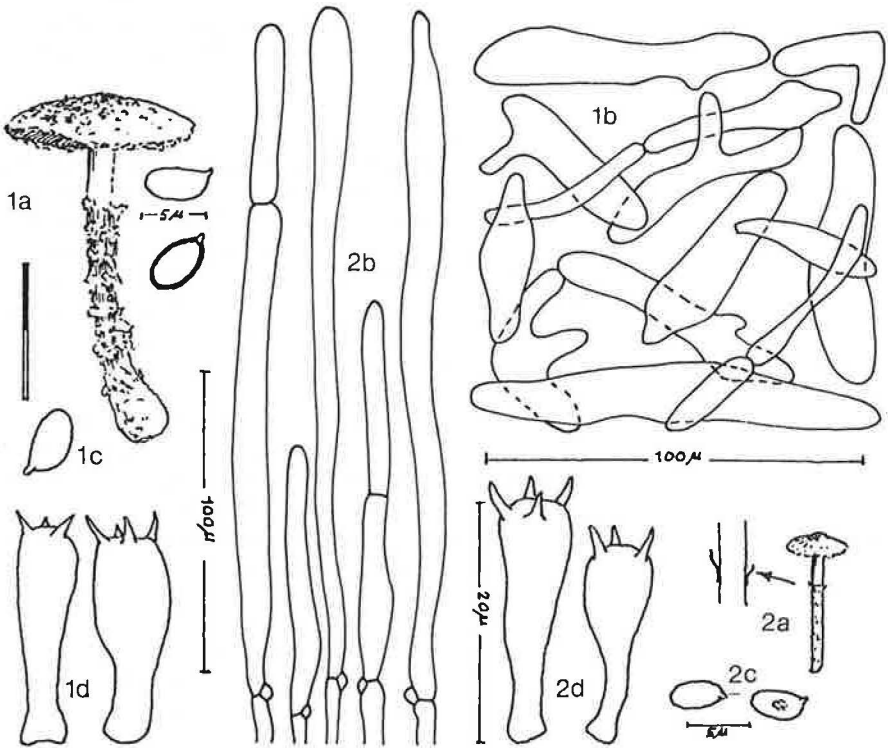

Fig. 1. *Leucoagaricus pulverulentus*: a. vruchtlichaam; b. hoedhuidel elementen; c. sporen; d. basidiën. Fig. 2. *Lepiota parvannulata*: a. vruchtlichaam; b. hoedhuidel elementen; c. sporen; d. basidiën.

Onder de microscoop ziet de hoedbekleding van *L. pulverulentus* er totaal anders uit dan die van de *Cystolepiota*-soorten; bestaat deze bij laatstgenoemde uit bolvormige cellen, bij *L. pulverulenta* zijn de elementen langgerekt en soms iets 'puzzelstukjesvormig' en gespen ontbreken.

Beschrijving (fig. 1):

Hoed tot 27 mm, convex met zwakke umbo, in jonge stadia met ingerolde rand; bekleding dik korrelig-poederig, naar de rand toe wat minder dik en franjeachtig getand afhankelijk van de rand, wit tot roomkleurig, bij ouder worden of beschadiging bruinrood-roze. Lamellen vrij en dicht opeenstaand, wit tot wat crème getint. Steel 45 x 4 mm, cilindrisch met tot 8 mm dikke knotsvormig verdikte basis,

glad aan de top en vanaf ringvormige zône sterk vlokkig-poederig, net als de hoed wit tot roomkleurig en vanaf de basis bruinrood wordend. Vlees wit, bij oudere exemplaren iets roze, vooral in de cortex van de steel. Geur niet opvallend.

Sporen 4,3-5,4 x 2,6-3,4 μm , voor een deel zwak ruw, niet tot zwak dextrinoïd, metachromatisch. Basidiën 13-18 x 5-6,5 μm . Cheilo- en pleurocystiden afwezig. Hoedbekleding bestaande uit langgerekte elementen. Gespen afwezig.

Vindplaats:

Valkenburg, Schaelsbergerbos, 10-10-1989 (herbarium P.H. Kelderman 1768).
Oecologie als bij *Lepiota parvannulata*.

Huijsman geeft voor de basidiën een lengte op van 18-26 μm , bij deze vondst heb ik geen basidiën waargenomen die langer zijn dan 20 μm ! De sporen zijn deels heel fijn ruw, een kenmerk dat makkelijk over het hoofd gezien kan worden. Dit kenmerk wordt door Bon (1981) vermeld. Tevens verwijst Bon naar een voorbeeld van de hoedbekleding (1981: fig. 3E); echter in werkelijkheid is de vorm niet zo variabel en extreem als aangegeven. De afbeelding bij Huijsman (1960) is wel typisch.

Dank aan Peter Verheesen en Else Vellinga voor het kritisch doornemen van dit artikeltje.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Coolia 26 (Supplement).
 Arnolds, E., 1990. Toevoegingen aan de standaardlijst van Nederlandse macrofungi - 2. Werkgroep Paddestoelenkartering Nederland. Nieuwsbrief 4: 20-28.
 Bon, M., 1981. Clé monographique des "Lépiotes" d'Europe. Docum. mycol. 11(43): 1-77.
 Cetto, B., 1979. Der große Pilzführer. Band 3. München, Bern, Wien.
 Huijsman, H.S.C., 1960. Observations sur les Lepioteae Fayod. Persoonia 1: 325-329.
 Huijsman, H.S.C., 1961. *Lepiota* Sect. *Micaceae* J.E. Lange. Schweiz. Z. Pilzk. 39: 49-55.
 Moser, M., 1983. Die Röhrlinge und Blätterpilze. 5. Aufl. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora. Band IIb/2.